

Ryszard Hajduk

Preewangelizacja i współczesne możliwości jej urzeczywistnienia

Forum Teologiczne 16, 165-179

2015

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Ryszard Hajduk CSsR

Wydział Teologii

Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie

PREEWANGELIZACJA I WSPÓŁCZESNE MOŻLIWOŚCI JEJ URZECZYWISTNIENIA

Streszczenie. Pierwszym zadaniem Kościoła jest głoszenie Ewangelii całemu światu. Aby Ewangelia dosięgła ludzkich serc i została zaakceptowana, muszą oni być właściwie przygotowani. Przed Vaticanum II preewangelizacja nie była uważana za integralną część misji Kościoła. Została opisana jako faza prekerymatyczna przygotowująca ludzi do skutecznego zasiewu ewangelicznego. Mimo że po Soborze Watykańskim II, termin „preewangelizacja” był odległy, nie jest całkowicie nieobecny w teologii. Zwrócić trzeba uwagę na jego rolę w inspirowaniu ludzi do refleksji nad istnieniem, pragnieniami i potrzebami, a także nad otaczającą rzeczywistością. W dzisiejszych czasach, przygotowanie do przekazania Dobrej Nowiny o zbawieniu w Jezusie Chrystusie musi uwzględniać ideologiczny i kulturowy, jak i intelektualny, etyczny i estetyczny wymiar ludzkiej egzystencji. Odbiorcy tak prowadzonej preewangelizacji mogą wtedy zobaczyć, że człowiek jest dla siebie pytaniem, na które może w pełni odpowiedzieć jedynie w świetle Ewangelii.

Słowa kluczowe: preewangelizacja, ewangelizacja, Ewangelia, Kościół, duszpasterstwo.

Pierwszym zadaniem Kościoła jest proklamacja Ewangelii całemu światu. Istotą jego posłannictwa jest głoszenie tego, co otrzymał od Boga, w co uwierzył i co Chrystus polecił mu przekazywać dalej. Dlatego Kościół zwraca się ku narodom i ludziom, którzy jeszcze nie znają Chrystusa, aby nieść im prawdę Ewangelii (misja *ad gentes*)¹. Z kolei w krajach chrześcijańskich dawnej daty, w których wielu ochrzczonych utraciło żywy sens wiary lub też nie uważa siebie za członków nowego ludu Bożego, żyjąc tak, jakby Bóg nie istniał, Kościół podejmuje dzieło „nowej ewangelizacji” albo „reewangelizacji”².

Aby Ewangelia mogła dotrzeć do serc ludzkich i być przez nie przyjęta, potrzeba ich odpowiedniego przygotowania. Tak czyni sam Bóg, który w czasach Starego Testamentu przygotowuje ludzi na przyjęcie Dobrej Nowiny o Jezusie,

Adres/Address/Anschrift: ks. prof. dr hab. Ryszard Hajduk CSsR, Wydział Teologii, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie, e-mail: reich-hart@wp.pl

¹ DM, n. 6.

² RMis, n. 33.

Zbawicielu świata przez proroków, aby w czasach ostatecznych przemówić do nich przez swego Syna (por. Hbr 1,2). W takim działaniu znajduje wyraz Boża pedagogia, dzięki której ludzie odnajdują drogę do wiary w Jezusa Chrystusa i Jego Ewangelię. Dlatego też Stary Testament może być uznany za preewangelizację³. Podobnie można interpretować działanie Ducha Świętego „w sercach ludzi i w dziejach narodów, w kulturach i w religiach”⁴. Ich pojawienie się w historii to *praeparatio evangelica*, czyli preewangelizacja, gdyż w wielu rozmaitych zwyczajach i poglądach można dostrzec odniesienie do nauki Biblii i orędzia Ewangelii. W ten sposób Bóg przygotowuje świat na narodziny Chrystusa i na przyjęcie Jego objawienia.

Kościół podejmujący dzieło preewangelizacji „naśladuje” Boga usposabiającego ludzi do przyjęcia Jego zbawczej prawdy i łaski. Czyni to w przestrzeni życia społecznego, gdy wierzący, angażując się w budowanie bardziej ludzkiego świata, starają się przezwyciężyć występujące we współczesnym klimacie ideowo-kulturowym uprzedzenia względem Ewangelii⁵. Podobnie dzieje się w środowisku rodzinnym, w którym rodzice chrześcijańscy poprzez miłość okazywaną swojemu potomstwu wypełniają dzieło „preewangelizacji serc”⁶. W każdej sytuacji Kościół winien mieć na uwadze uprzednie przygotowanie zarówno poszczególnych osób, jak i całych środowisk na zasiew słowa Bożego.

Dlatego też w niniejszym opracowaniu ukazana zostanie istota oraz cel preewangelizacji będącej przedmiotem refleksji teologicznej Kościoła katolickiego zarówno przed Soborem Watykańskim II, jak w okresie po nim następującym. Następnie zaprezentowana zostanie jej specyfika w odniesieniu do całego dzieła ewangelizacji oraz jej funkcja w perspektywie bezpośredniej proklamacji orędzia chrześcijańskiego. Refleksję nad preewangelizacją uwieńczy prezentacja najważniejszych aspektów jej urzeczywistnienia z uwagi na posłannictwo Kościoła i potrzeby współczesnego świata.

1. Istota i cel preewangelizacji

Zarówno przed Soborem Watykańskim II, jak i w następującym po nim okresie preewangelizacja jako przygotowanie ludzi na przyjęcie Dobrej Nowiny o zbawieniu w Jezusie Chrystusie budzi zainteresowanie teologów, którzy mają na

³ L.A. Schökel, *Hermenéutica de la Palabra*, t. 1. *Hermenéutica bíblica*, Madrid 1986, s. 47.

⁴ EN, n. 53; RMis, n. 29.

⁵ P. Lakeland, *The Liberation of the Laity. In Search of an Accountable Church*, New York–London 2003, s. 229.

⁶ A. Daigneault, *Du cœur de pierre au cœur de chair À travers les crises de la vie*, Paris 2004, s. 171.

uwadze procesy zachodzące w świecie oraz sytuację egzystencjalną człowieka i jego potrzeby. W teologii posoborowej termin „preewangelizacja” jest mniej używany, chociaż działalność preewangelizacyjna prowadzona jest dalej⁷. Zaistnienie takiego stanu można wyjaśnić tym, że preewangelizacja urzeczywistniana przez świadectwo życia wierzących i ich zaangażowanie się w kształtowanie współczesnego świata jest traktowana jako rzeczywisty sposób prowadzenia dzieła ewangelizacji⁸.

1.1. Preewangelizacja przed Soborem Watykańskim II

Przed Soborem Watykańskim II preewangelizacji nie uważano za integralną część misji Kościoła. Terminem tym określano jego aktywność w świecie służącą przygotowaniu ludzi na skuteczny zasiew Ewangelii. Jej celem było stworzenie klimatu, w którym ludzie mogliby otworzyć się na działanie słowa Bożego i w odpowiedzi na jego przyjęcie z wiarą podjąć decyzję o przystąpieniu do chrztu⁹. Preewangelizacja rozumiana była jako stadium poprzedzające głoszenie kerygmatu chrześcijańskiego oraz przygotowujące ludzi do jego przyjęcia¹⁰.

Kościół był świadom, że sytuacja materialna i psychologiczna bardzo często utrudnia ludziom przyjęcie wiary. W wielu środowiskach chrześcijaństwo traktowane było jako zbiór legend czy też praktyk religijnych, będących przejawem folkloru. Ludziom skupionym na pomnażaniu dóbr materialnych i osiąganiu coraz wyższego poziomu rozwoju cywilizacyjnego tego rodzaju praktyki wydawały się zbyteczne. Przekazowi orędzia o zbawieniu w Jezusie Chrystusie nie sprzyjał także zanik poczucia winy u wielu ludzi oraz utrata świadomości panowania grzechu w ich życiu¹¹.

W takiej sytuacji należało podjąć działania służące przygotowaniu do ewangelizacji, czyli preewangelizację. Jej celem było poddanie w wątpliwość bezpieczeństwa opartego na posiadaniu dóbr materialnych czy dysponowaniu środkami technicznymi. Chodziło również o pogłębienie wrażliwości na to, co niewidzialne, a także o pobudzenie gotowości do przyjęcia darów Bożych. Służyła temu refleksja nad rzeczywistością śmierci oraz nad istnieniem tego, czego nie da się zmierzyć ani zważyć, a odgrywa istotną rolę w życiu ludzi, kształtując ich sposób myślenia oraz nawiązywania relacji z bliźnimi. Istotnym celem preewangelizacji

⁷ S. Dyk, *Pre-ewangelizacja*, „Kieleckie Studia Teologiczne” 2003, t. 2, s. 111.

⁸ EN, n. 51.

⁹ R.P. McBrien, *The Church. The Evolution of Catholicism*, New York 2008, s. 169; D. Dorr, *Option for the Poor and for the Earth. Catholic Social Teaching*, New York 2012, s. 223.

¹⁰ L.T. Tacorda, *Alfonso M. Nebreda, S.J. (1926-) and the Missionary Problem of Pre-ewangelization*, Roma 1995, s. 46.

¹¹ P. Hitz, *L'annonce missionnaire de l'Évangile*, Paris 1954, s. 180; D. Grasso, *Il kerigma e la predicazione*, „Gregorianum” 1960, t. 41, s. 433.

było odsłanianie przed ludźmi prawdy o grzechu i wzywanie do odpowiedzialności za podejmowane przez nich decyzje¹².

Preewangelizacja miała pokazać, że rzeczywistość ludzka i różne jej elementy (rozstrzygnięcia dokonywane w sumieniu, rozwój społeczny i ekonomiczny, aspiracje duchowe) potrzebują odniesienia do innej wyższej rzeczywistości, która je obejmuje, czyli do odkupieńczej miłości Bożej. Zwłaszcza w doświadczeniu cierpienia i nieszczęścia człowiek skłonny jest dostrzec potrzebę wiary, która umożliwia mu wędrówkę poprzez „noc ciemną”. W takich też sytuacjach mocniej dochodzi do głosu pytanie o grzech i o odkupienie¹³.

Preewangelizacja miała prowadzić do poznania prawdziwego sensu tego, co święte oraz samego Boga – źródła wszelkiej świętości. Ważną rolę w tym względzie odgrywała „księga przyrody”, której właściwa lektura prowadziła do odkrycia istnienia Stwórcy świata. Dopiero następnym krokiem było odwołanie się do Biblii ukazującej ludziom prawdę o zbawczym działaniu Boga osobowego, przez którego wszystko zostało stworzone¹⁴.

Przed Soborem Watykańskim II działalność preewangelizacyjna traktowana była jako stadium przygotowania „fundamentu” dla proklamacji prawdy Chrystusowej, przyswojenia sobie języka używanego przez ludzi oraz dostrzeżenia konkretnych jednostek ludzkich, a także wpływu wywieranego na nie przez środowisko. Nie należało bowiem tylko oddziaływać na jednostki, lecz należy także zwracać uwagę na struktury i mentalność panującą w określonym środowisku. Preewangelizacja była traktowana jako czas przemiany myślenia, czyli wyjaśnienia pojęć oraz ukierunkowania ludzi na przyjęcie wiary. Kościół miał świadomość, że w środowiskach prechrześcijańskich pewne pojęcia mogą nie być zrozumiałe (dusza, zbawienie, wiara). Wypływał stąd wniosek, że nie wystarczy tylko głosić orędzia Ewangelii, ale najpierw trzeba zadbać o wyjaśnienie istotnych terminów używanych przez chrześcijan¹⁵.

Wiodącą zasadą preewangelizacji był antropocentryzm¹⁶. Preewangelizacja skupiała się na człowieku oraz jego problemach i potrzebach. Miała ona na uwadze całego człowieka ze wszystkimi jego doświadczeniami i wartościami, żyjącego w konkretnej sytuacji. Chodziło bowiem o to, by troski o proklamację Ewangelii nie sprowadzić do zadbania o zrozumiały przekaz słów, lecz by Dobra Nowina o Chrystusie stanowiła dla ludzi wyzwanie do poszukiwania prawdziwego

¹² A.M. Nebreda, *Session d'étude de asiatique sur la catéchèse missionnaire*, „Lumen Vitae” 1962, t. 4, s. 631.

¹³ D. Grasso, *Il kerigma e la predicazione*, s. 435; A.M. Nebreda, *Session d'étude de asiatique sur la catéchèse missionnaire*, s. 631.

¹⁴ D. Grasso, *Il kerigma e la predicazione*, s. 434.

¹⁵ L.T. Tacorda, *Alfonso M. Nebreda...*, s. 48.

¹⁶ A.M. Nebreda, *Session d'étude de asiatique sur la catéchèse missionnaire*, s. 631; L.T. Tacorda, *Alfonso M. Nebreda...*, s. 49.

sensu życia. W tej perspektywie głoszenie Ewangelii nie mogło polegać już tylko na mówieniu o zbawieniu *do* ludzi, lecz również *ze względu na dobro* ludzi powołanych przez Boga do pełni życia.

W dziele preewangelizacji ważną rolę przypisywano apologetyce, która idąc w parze ze świadectwem życia, miała przyczynić się do przewyciężenia uprzedzeń względem religii. Dostrzegano również wpływ wierzących na środowiska i panujący w nich klimat ideowy. Dlatego postulowano zmianę struktur kościelnych oraz zakładanie wspólnot chrześcijańskich, dzięki którym duch ewangeliczny mógłby mocniej przenikać życie społeczne. Za środki służące preewangelizacji uważano szpitale, szkoły i inne instytucje prowadzone przez Kościół. Ich działalność miała skierować uwagę ludzi ku wierze oraz przygotować ich do słuchania i przyjęcia Dobrej Nowiny o Jezusie Chrystusie¹⁷.

1.2. Posoborowe podejście do preewangelizacji

W teologii po Soborze Watykańskim II termin „preewangelizacja” schodzi na dalszy plan¹⁸. Nie oznacza to jednak, że jest całkowicie nieobecny w refleksji Kościoła. Wciąż bowiem nie wszyscy ludzie są przygotowani na przyjęcie Ewangelii i dlatego należy ich odpowiednio przysposobić do słuchania słowa Bożego przez preewangelizację¹⁹. Jej celem jest obudzenie w ludziach pragnienia głębszego poznania Boga i Ewangelii, która inspiruje do postawienia sobie najistotniejszych pytań egzystencjalnych. Wtedy to preewangelizację można określić jako proces służący usposobieniu człowieka do otwarcia się na Dobrą Nowinę, aby mógł zobaczyć pragnienie swego serca, któremu wychodzi naprzeciw orędzie Ewangelii²⁰.

Inną racją przemawiającą za tym, by nie osłabło zainteresowanie zagadnieniem preewangelizacji, jest fakt, że w niektórych sytuacjach nie można głosić Ewangelii, gdyż mogłaby zostać natychmiast odrzucona. Wówczas to świadectwo wierzących nie jest jeszcze właściwą ewangelizacją, gdyż stanowi etap prekerygmatyczny i sprowadza się do pozyskiwania uwagi niewierzących. Dokonuje się to dzięki wypływającej z wiary postawie chrześcijańskiej, która znajduje wyraz

¹⁷ V. Schurr, *Seelsorge in einer neuen Welt. Eine Pastoral der Umwelt und des Laientums*, Salzburg 1957, s. 319; P. Hitz, *L'annonce missionnaire de l'Évangile*, s. 180; M.C. Camicella, *Comunicazione ed evangelizzazione nella Chiesa*, Torino 1998, s. 79.

¹⁸ G. Criveller, *Dar razón de las cosas de nuestra fe. Géneros literarios y misión jesuita en China al final del periodo Ming*, w: *Escrituras de la modernidad. Los jesuitas entre cultura retórica y cultura científica*, red. P. Chinchilla, A. Romano, México 2008, s. 207.

¹⁹ V.J. Donovan, *Christianity Rediscovered*, London 2004, s. 44; A. Dulles, *Evangelization for the Third Millennium*, New York 2009, s. 68.

²⁰ F.D. Kelly, *The Mystery We Proclaim. Catechesis for the Third Millennium*, Huntington 2008, s. 115; F. Darcy-Berube, *Religious Education at a Crossroads. Moving on in the Freedom of the Spirit*, Mahwah 1995, s. 42.

w przyjaźni, życzliwości, dziełach miłosierdzia i miłości bliźniego. Tego rodzaju zachowanie można nazwać preewangelizacją albo też obecnością świadków żywej wiary²¹.

Kościół chce być obecny poprzez swych członków we wszystkich środowiskach pośród różnych grup społecznych. Tam zadaniem wierzących jest poznać ludzi i prowadzić dialog z tymi, którzy reprezentują inne religie lub są zwolennikami jakichś ideologii²². Powinni oni ukazywać ludziom miłość Chrystusa, dzieląc ich problemy ekonomiczne i społeczne. Wtedy też chrześcijanie urzeczywistniają w swym postępowaniu prawdę Ewangelii, której jeszcze nie głoszą słowami. Prowadzą w ten sposób ludzi do zbawienia i dzięki nim zaczyna błyszczyć w świecie tajemnica Chrystusa²³. W ten sposób przygotowują serca ludzkie na przyjęcie orędzia Ewangelii. Procesu tego jednak nie można jeszcze nazwać w sensie ścisłym ewangelizacją. Ta bowiem staje się dopiero w pełni możliwa wówczas, gdy otworzą się drzwi na głoszenie słowa Bożego²⁴.

Preewangelizacja to działania poprzedzające ewangelizację albo też równoczesne z nią, dzięki którym ludzie otwierają serca na Ewangelię i przyjmują postawę gotowości do nawrócenia²⁵. Chodzi o to, by zainteresować człowieka duchowym wymiarem rzeczywistości, usuwając równocześnie z jego serca bariery uniemożliwiające przyjęcie Dobrej Nowiny o zbawieniu w Chrystusie. Z jednej strony preewangelizacja skupia się na człowieku i jego potrzebach duchowych, a z drugiej strony dąży do ukazania wiarygodności chrześcijaństwa.

Obecność wierzących w świecie i ich szlachetna postawa prowokują ludzi do postawienia sobie istotnych pytań egzystencjalnych²⁶. Spotykając się ze wspaniałomyślną miłością, człowiek niewierzący czuje się sprowokowany do postawienia sobie pytania o jej źródło. W kontakcie z wyznawcami Chrystusa ludzie zaczynają inaczej patrzeć na swoje podstawowe doświadczenia egzystencjalne. Mogą się wówczas przekonać, że przyczyną ich cierpienia często jest brak należytego poszanowania godności ludzkiej oraz pogwałcenie zasad moralnych²⁷.

Preewangelizacja przypomina znaną z retoryki zasadę *captar benevolentiae*, czyli stanowi zespół działań zmierzających do pozyskania przychylności in-

²¹ K. Gründig, *Mission im Wandel – ein neues Paradigma für Kirche und Gemeinde heute? Anfragen und Anstöße durch die Missionsgesellschaft Bethlehem (SMB) und die Bethlehem Mission Immensee (BMI), Immensee, Schweiz, Berlin 2006, s. 68.*

²² DM, n. 11; G. O'Collins, *Living Vatican II. The 21st Council for the 21st Century*, Mahwah 2006, s. 187.

²³ DM, n. 12.

²⁴ DM, n. 13; D. Grasso, *Evangelizzazione. Senso di un termine*, w: *Evangelisation*, red. M. Dhavamony, Roma 1975, s. 30.

²⁵ P. Mąkosa, *Preewangelizacja pierwszym i koniecznym etapem formacji chrześcijańskiej*, „Katecheta” 2010, nr 7–8, s. 26.

²⁶ EN, n. 21.

²⁷ H. Carrier, *Guide pour l'inculturation de l'Évangile*, Roma 1997, s. 21.

nych ludzi²⁸. Chodzi o dostrzeżenie i uznanie dobra występującego w danym środowisku, a zatem konieczna jest jego odpowiednia znajomość. Trzeba również mieć na względzie uprzedzenia i zarzuty dotyczące życia religijnego, a także być gotowym dialogować na temat wartości ludzkich, występujących w danej kulturze i „poprzedzających” Ewangelię. Wszystko to służy pozyskaniu zainteresowania ludzi dla Dobrej Nowiny oraz przygotowaniu ich umysłów i serc na przyjęcie Ewangelii.

Preewangelizacja to nawiązanie relacji z przyszlými chrześcijanami przez miłość, pomoc, przykład, współistnienie, obecność²⁹. Zanim gdzieś głoszona jest Ewangelia, pojawia się u chrześcijan gotowość do służenia innym. Jest to świadectwo wspierające ewangelizację o doniosłym znaczeniu ze względu na humanitarny charakter. Podobnie jak w okresie przedsoborowym, również i dzisiaj znajduje ono swoje instytucjonalne ucieleśnienie w działalności szkół, szpitali, ośrodków pomocy społecznej czy placówek wychowawczych. Pełna życzliwości obecność wśród ludzi, praca na rzecz rozwoju ludzkości, świadectwo godnego życia – wszystko to odgrywa istotną rolę w rozwoju dzieła ewangelizacji. Żaden z tych elementów nie może jednak zastąpić proklamacji słowa Bożego ani je wykluczać.

2. Preewangelizacja a dzieło ewangelizacji

Ewangelizować to dzielić z innymi Boży dar zbawienia, głosząc światu Dobrą Nowinę o Jezusie Chrystusie, który objawia się ludziom jako miłość i komunია³⁰. Ewangelia jest orędziem niosącym zbawienie (por. Rz 1,16). Jest czymś więcej niż pozytywnie brzmiącą informacją, wywołuje u ludzi głębokie poruszenie i reakcję w postaci nawrócenia, a więc jest to Dobra Nowina, która „tworzy fakty i zmienia życie”³¹. W chrześcijańskim orędziu zbawienia zawarta jest pełnia objawienia danego ludziom w Jezusie Chrystusie. Przez słowa Ewangelii sam Chrystus zwraca się do ludzi, dotyka ich serc i otwiera je na dar Bożego odkupienia³².

²⁸ A. Dulles, *A History of Apologetics*, San Francisco 2005, s. 13; J. Aldazábal, *El ministerio de la homilia*, Barcelona 2006, s. 25.

²⁹ D. Grasso, *Evangelizzazione. Senso di un termine*, w: *Evangelisation*, s. 31–32.

³⁰ M. Azevedo, *I religiosi, vocazione e missione*, Milan 1988, s. 211; A. Dulles, *Vatican II and Evangelization*, w: *The New Evangelization. Overcoming the Obstacles*, red. S. Boguslawski, R. Martin, Mahwah 2008, s. 3.

³¹ SpS, n. 2; H.J. Klauck, *Volk Gottes und Leib Christi oder: Von der kommunikativen Kraft der Bilder Neutestamentliche Vorgaben für die Kirche von heute*, w: *Wozu Kirche? Wozu Gemeinde? Kirchnvisionen*, red. G. Koch, J. Pretscher, Würzburg 1994, s. 10.

³² P. Hitz, *L'annonce missionnaire de l'Évangile*, s. 86.

Ewangelizacja w węższym znaczeniu tego słowa oznacza proklamację orędzia chrześcijańskiego skierowaną do niewierzących. Jej adresatem są „narody, grupy ludzi, środowiska społeczno-kulturowe, w których Chrystus i Jego Ewangelia nie są znane, albo w których brak wspólnot chrześcijańskich wystarczająco dojrzałych, by mogły wcielić wiarę we własne środowisko i głosić ją innym grupom ludzi”³³. W szerszym znaczeniu termin „ewangelizacja” obejmuje całe posłannictwo Kościoła. W tej perspektywie jest ona łaską i właściwym powołaniem Kościoła, wyrazem jego najgłębszej tożsamości³⁴. Pojęcie to obejmuje całą duszpasterską działalność Kościoła, zorientowaną na przekaz radosnej nowiny o zbawieniu Jezusa oraz nadziei, która ma swe oparcie w zaangażowaniu się Boga w losy świata. W tak rozumianej ewangelizacji chodzi nie tylko o werbalny przekaz orędzia Bożego, lecz o słowa i czyny, o ortodoksję i ortopraktykę³⁵. „Ewangelizacja w pełnym tego słowa znaczeniu obejmuje wówczas wszystkie trzy etapy: wiarygodne głoszenie Ewangelii tym, którzy jeszcze jej nie słyszeli, duszpasterstwo i religijne dojrzewanie wierzących, a także ożywianie wiary w tych, którzy w jakiejś mierze w niej osłabli”³⁶.

Preewangelizacja oznacza działanie misyjne, realizowane poprzez życie ukryte wyznawców Chrystusa. Pojawia się ono tam, gdzie istnieją przeszkody w głoszeniu słowa Bożego. Chociaż współcześnie jest to sytuacja typowa dla terenów zdominowanych przez islam, to jednak preewangelizacja staje się zasadą działania Kościoła także w innych okolicznościach. Chodzi o świadectwo miłości i służby oraz o pracę na rzecz promocji osoby ludzkiej w środowiskach naznaczonych biedą oraz marginalizowanych pod względem kulturowym i ekonomicznym przez wielkie ośrodki decyzyjne. Dialog, obecność, współdzielenie losu – takie działanie w pewnym sensie jest już ewangelizacją, a przynajmniej prowadzi do ewangelizacji. Jest to już bowiem „czynienie obecnym Chrystusa”, ku czemu zmierza działalność ewangelizacyjna Kościoła³⁷.

Można zatem przyjąć, że istnieją dwie fazy ewangelizacji: preewangelizacja, w której nie ma możliwości proklamacji słowa Ewangelii oraz faza kerygmaticzna, gdy jest ono głoszone bezpośrednio. Można porównać je do Starego i Nowego Testamentu, w których ten sam Bóg dokonuje dzieła zbawienia. Czynności należące do preewangelizacji są wówczas częścią ewangelizacji, o ile ta się ich

³³ RMis, n. 33.

³⁴ EN, n. 14.

³⁵ R. Zerfaß, *Die kirchlichen Grundvollzüge – im Horizont der Gottesherrschaft*, w: Konferenz der Bayerischen Pastoraltheologen, *Das Handeln der Kirche in der Welt von heute. Ein pastoraltheologischer Grundriss*, München 1994, s. 47–48.

³⁶ R. Hajduk, *Wierni świeccy w ewangelizacji kultury. Zasady i pola działania*, „Studia Elbląskie” 2012, t. 13, s. 229; EG, n. 14.

³⁷ A.M. Henry, *Préévangélisation et prémission*, w: *Catholicisme. Hier – Aujourd’hui – Demain*, t. 11, red. G. Mathon, G.H. Baudry, P. Guilluy, E. Thiery, Paris 1988, kol. 816.

domaga i je dopełnia głoszeniem *explicite* prawdy o Jezusie Chrystusie, Synu Bożym i Zbawicielu świata³⁸.

W dokumentach kościelnych można zaobserwować rozwój teologii od traktowania obecności chrześcijan w świecie jako preewangelizacji do przekonania, że ich żywe świadectwo jest już autentycznym głoszeniem Ewangelii³⁹. W związku z tym pojawiają się czasem głosy, że posługiwanie się terminem „preewangelizacja” jest właściwie zbyt sztywne⁴⁰. Samo świadectwo życia jest już bowiem ewangelizacją. Ewangelizacja dokonuje się już wtedy, gdy jeszcze nie wypowiedzi się imienia Jezusa. Działalność na rzecz poprawy materialnego poziomu życia ubogich nie jest wtedy już preewangelizacją, czyli jedynie jakąś fazą poprzedzającą głoszenie Dobrej Nowiny o zbawieniu, lecz samą ewangelizacją. Można mówić wówczas o głoszeniu Ewangelii czynem.

Oprócz dążenia do rezygnacji z odróżnienia preewangelizacji od innych działań ewangelizacyjnych można także dostrzec tendencję do podkreślania jej specyfiki i niewystarczalności w stosunku do bezpośredniego przekazywania ludziom Dobrej Nowiny o zbawieniu w Jezusie Chrystusie. Preewangelizacja jest przygotowaniem do ewangelizacji i polega na angażowaniu się w duchu chrześcijańskim na płaszczyźnie społecznej, kulturowej i ludzkiej. Towarzyszy jej jednak cisza, której przedłużanie się zagraża pojawieniem się u ewangelizatorów „niemoty”. Takie niebezpieczeństwo wzrasta zwłaszcza wtedy, gdy chrześcijanie, napotykając na rozmaite trudności natury społecznej i ideowej, niezmiennie tkwią w przekonaniu, że ciągle nie ma warunków do głoszenia Chrystusa wprost. Lękając się odrzucenia, rezygnują z bezpośredniego głoszenia prawdy Chrystusowej w oczekiwaniu na bardziej sprzyjające warunki. Tymczasem Apostołowie po Pięćdziesiątnicy bez zwlekania podejmują dzieło głoszenia Ewangelii światu, nie czekając, aż zostanie na to przez nich najpierw przygotowany albo słuchacze wykażą odpowiednie usposobienie do jej przyjęcia⁴¹.

Preewangelizacja to apologetyka, która pozwala na przekonywanie adresatów do uznania tego, co ma znaczenie ogólnoludzkie. Nie może ona jednak „wytworzyć” ufności koniecznej do przyjęcia zbawienia, która rodzi się w człowieku, gdy sam Bóg wychodzi mu naprzeciw w osobie Jezusa Chrystusa⁴². Metodą preewangelizacji jest dialog, który prowadzi do otwarcia człowieka na

³⁸ D. Grasso, *Evangelizzazione. Senso di un termine*, w: *Evangelisation*, s. 32.

³⁹ K. Gründig, *Mission im Wandel...*, s. 70.

⁴⁰ É.Ch. Lebeau, *La santé au secours de la foi. Regards catholiques sur la psychologie humaniste*, Montréal 2001, s. 109; R. Haight, *Christian Community in History*, t. 2. *Comparative Ecclesiology*, New York 2005, s. 404; S. Raponi, *Il carisma dei Redentoristi nella Chiesa. Commento alle Costituzioni*, Roma 1993, s. 149.

⁴¹ H. van Straelen, *Ouverture à l'autre laquelle? L'apostolat missionnaire et le monde non chrétien*, Paris 1982, s. 222.

⁴² R.B. Ramsay, *Certeza de la fe. La defensa del Evangelio en un mundo inseguro*, Barcelona 2008, s. 142.

Ewangelie, do konfrontacji ludzkich przekonań z Bożą prawdą oraz poszukiwania głębszego znaczenia ludzkiej rzeczywistości, zaś metodą ewangelizacji jest przepowiadanie zbawienia w Chrystusie⁴³. Treścią preewangelizacji są codzienne doznania i wysiłki człowieka, jego pragnienia, problemy i wątpliwości, natomiast ewangelizacji – kerygmat. Ewangelizacja polega więc na głoszeniu ludziom prawd objawionych, a preewangelizacja odwołuje się do treści poznawalnych rozumowo⁴⁴. Celem preewangelizacji jest usposobienie człowieka do przyjęcia Ewangelii, a celem ewangelizacji – nawrócenie. W preewangelizacji chodzi o skupienie się na tym, co może być przyjęte i dzielone przez wszystkich ludzi dobrej woli: absolutna wartość osoby ludzkiej, obrona życia, prymat prawdy, znaczenie jedności w rodzinie czy nadanie sensu życiu człowieka, także w obliczu śmierci. W ewangelizacji rozlega się wezwanie do wiary w Jezusa Chrystusa – Jedyne Odkupiciela człowieka i do włączenia się w życie Kościoła.

Z tego, co zostało wyżej powiedziane, wynika, że nie trzeba rezygnować z używania pojęcia preewangelizacji. Można ją wprawdzie uznać za część ewangelizacji, jeśli używamy tego terminu do opisu całej działalności Kościoła. Preewangelizacja jest jednak jej specyficzną formą, gdyż ma charakter wstępny i niepełny⁴⁵. Mimo to spełnia doniosłe zadanie jako prekursorka przygotowująca glebę pod zasiew słowa Bożego, czyli otwierająca serca ludzkie na proklamację orędzia radości, mówiącego o Bogu interweniującym w historię świata dla naszego zbawienia. Rzecz jasna, Kościołowi nie wolno swojej misji ograniczyć do preewangelizacji. Niemniej jednak jego obowiązkiem jest wykorzystanie wszystkich możliwości, jakie stwarza, by usunąć z serc ludzkich przeszkody dla głoszonego im słowa Bożego oraz uczynić je gotowymi do przyjęcia Ewangelii.

3. Kierunki działalności preewangelizacyjnej współczesnego Kościoła

Preewangelizacja nie jest działalnością jednowymiarową. Przygotowanie do przekazu Dobrej Nowiny o zbawieniu w Jezusie Chrystusie musi uwzględnić zarówno ideowo-kulturowy, jak i intelektualny, etyczny oraz estetyczny wymiar ludzkiej egzystencji. Jest to tym bardziej doniosłe w czasach współczesnych, w których człowiek codziennie jest tak mocno atakowany tysiącami reklam i informacji, że najważniejsze treści mogą łatwo utonąć w powodzi komunikatów (tzw. *attention crash*)⁴⁶. Dlatego też kwestią o pierwszorzędym znaczeniu

⁴³ M.C. Carnicella, *Comunicazione ed evangelizzazione nella Chiesa*, s. 82.

⁴⁴ R.B. Ramsay, *Certeza de la fe*, s. 131.

⁴⁵ EN, n. 51.

⁴⁶ E. Mistewicz, *Marketing narracyjny. Jak budować historie, które sprzedają*, Gliwice 2011, s. 6–18.

wydaje się być zwrócenie uwagi dzisiejszych adresatów Dobrej Nowiny o Jezusie Chrystusie na głos Boga, który wzywa do przyjęcia z wiarą orędzia zbawienia.

Aby móc rozwijać działalność preewangelizacyjną, Kościół skupia się nie tylko na przekazywanych przez siebie prawdach, ale także nie ustaje w wysiłkach służących poznaniu rzeczywistości, a zatem ducha czasów i kultury, w której żyje człowiek. Preewangelizacja rozpoczyna się od zaznajomienia się z mitami i tęsknotami nadającymi kierunek ludzkiemu działaniu⁴⁷. Chodzi o odkrywanie nadziei i lęków, niezaspokojonych potrzeb ludzkich, a także o bogactwa i problemy występujące w danej kulturze. Dopiero głębokie zrozumienie pragnień człowieka żyjącego „tu i teraz” daje gwarancję, że Ewangelia stanie się wartościową odpowiedzią na jego najistotniejsze pytania egzystencjalne, jak również będzie przekazywana językiem zrozumiałym dla adresatów i w sposób dostosowany do ich możliwości percepcyjnych⁴⁸.

Ucząc się od innych sposobu podejścia do rzeczywistości, chrześcijanie tworzą dla siebie płaszczyznę dzielenia się ze współczesnymi ludźmi swoim doświadczeniem. Tak rozumiana preewangelizacja służy tworzeniu więzów przyjaźni z tymi, którzy poszukują prawdy, dobra i piękna. Jest to próba udzielenia odpowiedzi na ludzkie potrzeby przez nawiązanie relacji z człowiekiem czy przez wprowadzenie go w określone środowisko, w którym mogą być urzeczywistniane autentyczne ludzkie wartości. Otwierając się na swoje otoczenie, chrześcijanie dają wyraz swojej gotowości do współpracy służącej zaprowadzeniu sprawiedliwości i pokoju w przestrzeni społecznej. Przyczyniają się tym samym do budowania królestwa Bożego, wspierając szlachetne dążenia ludzi dobrej woli do ustanowienia bardziej ludzkich warunków życia⁴⁹.

Oprócz wymiaru społecznego preewangelizacja ma na względzie ludzkie poszukiwania na płaszczyźnie intelektualnej. Chodzi zwłaszcza o sformułowanie i przekazanie adresatom racjonalnych argumentów pomagających w przyjęciu kerygmatu⁵⁰. Z tego względu preewangelizacja przybiera również formę apologetyki, której celem jest z jednej strony ukazanie wiarygodności chrześcijaństwa i Kościoła, a drugiej strony obnażenie niewystarczalności czy nieraz nawet fałszu rozpowszechnianych w świecie ideologii, które czynią zamach na ludzką godność i podważają oparte na prawie naturalnym fundamenty porządku społecznego⁵¹. Dzięki temu opinia publiczna przekonuje się, że istnieje alternatywny do ideologicznie zabarwionych propozycji sposób rozwiązywania problemów gospodar-

⁴⁷ F. Darcy-Berube, *Religious Education at a Crossroads*, s. 41.

⁴⁸ EN, n. 54; EG, n. 41.

⁴⁹ S. Dyk, *Pre-ewangelizacja*, s. 108.

⁵⁰ R. Sierra Argiro, *La revelación según René Latourelle*, Roma 2000, s. 67.

⁵¹ S. Dyk, *Pre-ewangelizacja*, s. 103; P. Mąkosa, *Preewangelizacja pierwszym i koniecznym etapem*, s. 32; R. Hajduk, *Ewangelia na forum świata. Od apologetyki do marketingu narracyjnego*, Kraków 2013, s. 216–217.

czych, socjalnych czy edukacyjnych. Na tym tle ujawniają się braki propagowanych we współczesności koncepcji ideowych oraz wynikające z nich zagrożenia dla dobra jednostek ludzkich i całych społeczeństw. W konfrontacji z prawdziwym obliczem dzisiejszych ideologii ludzie uświadamiają sobie również, jak złożona jest ich egzystencja, w jak ważnych kwestiach muszą zająć stanowisko i ile może ich kosztować przyjęcie błędnych założeń czy też rozwiązań. Wtedy też stają się bardziej chłonni prawdy, a co za tym idzie – bardziej dyspozycyjni na przyjęcie Ewangelii.

Nie ma preewangelizacji bez świadectwa życia, czyli czynnej miłości. Jej ucieleśnienie w relacjach międzyosobowych nie jest bezpośrednią, otwartą proklamacją słowa Bożego. Samo jednak doświadczenie dobroci i zyczliwości może skłonić ludzi do postawienia sobie pytania o motywy działania chrześcijan czy też o jego źródło. W takich okolicznościach chrześcijanie mogą podjąć z ludźmi dialog na temat sensu życia i odpowiedzialności moralnej za jego kształt. Mają także wówczas naturalną okazję ku temu, by na ludzką ciekawość odpowiedzieć słowem, wskazując na Boga Jezusa Chrystusa jako źródło miłości. Wówczas to w świetle wiary ludzkie doświadczenie, pozbawione wymiaru nadnaturalnego, uzyskuje nowe, religijne znaczenie⁵².

Preewangelizacja w czasach współczesnych winna docenić znaczenie ludzkiej wyobraźni, która przekracza działanie umysłu⁵³. Oznacza to konieczność troski o rozwój kultury chrześcijańskiej bez ograniczania jej do pielęgnowania tradycji pobożnościowych i zwyczajów świątecznych. Przedmiotem zainteresowania chrześcijan zaangażowanych w dzieło ewangelizacji winna być architektura, sztuka, muzyka, teatr i literatura. Dzieła artystyczne przyciągające uwagę swoją estetyką są owocem kontemplacji i odbiciem piękna ukrytego w Bogu. Gdy ludzie spotykają się ze sztuką, doświadczają „czegoś więcej” albo „czegoś ponad”, czyli otwierają się na Transcendencję. Wtedy to serca poruszone pięknem stają się bardziej skłonne przyjąć prawdę o Bogu, który jest jego ostatecznym źródłem⁵⁴.

Preewangelizacja domaga się od chrześcijan przyjęcia odpowiedniej postawy. Cechuje ją szacunek dla ludzkich dążeń i osiągnięć oraz świadomość udziału w życiu świata, w jego problemach i sukcesach. Będąc przygotowaniem do bezpośredniego i otwartego głoszenia zbawienia w Jezusie Chrystusie, preewan-

⁵² H. Stenger, *Verwirklichung des Lebens aus der Kraft des Glaubens. Pastoralpsychologische und spirituelle Texte*, Freiburg i. B. 1989, s. 65; R. Hajduk, *Kształtowanie relacji międzyosobowych w Kościele jako „communio Fidelium”*, Kraków 2000, s. 254.

⁵³ D.V. Twomey, *The End of Irish Catholicism?*, Dublin 2003, s. 65–66.

⁵⁴ G. Ravasi, *Comunicación y Palabra de Dios. Visión bíblica y teológica de la comunicación*, w: *Evangelización y Comunicación*, red. G. Ravasi, J. McDonnell, W. Uranga, Caracas 1994, s. 63–64; M.C. Carnicella, *Comunicazione ed evangelizzazione nella Chiesa*, s. 123; R. Hajduk, *Wierni święcecy w ewangelizacji kultury*, s. 242.

gelizacja nie czyni zamachu na ludzką wolność, ale ją promuje przez uświadamianie ludziom ich kondycji, położenia i dążeń. Dzięki temu powstaje płaszczyzna, na której w sposób bardziej przemyślany i odpowiedzialny mogą podejmować istotne decyzje życiowe.

Chrześcijanie zaangażowani w działalność preewangelizacyjną wprawdzie nie głoszą ludziom kerygmatu wprost, to jednak nie ukrywają swojej przynależności do wspólnoty wierzących w Chrystusa. Podejmując różnorakie przedsięwzięcia, nie nakładają na twarz maski tzw. neutralności, lecz wyraźnie i zdecydowanie opowiadają się za tym, co prawdziwe, dobre i piękne, a więc pochodzące od Boga. Nie boją się także ujawniać ludziom swojej radości wypływającej z przynależności do Chrystusa oraz z doświadczenia bliskości miłującego Boga⁵⁵. Są przy tym w pełni świadomi, że zawsze i wobec wszystkich mają odwagę i niedwuznacznie bronić nadziei, która w nich jest (por. 1 P 3,15).

* * *

Podobnie jak w czasach starożytnych, tak i dzisiaj pierwszym autorem dzieła preewangelizacji jest sam Bóg. To On mocą swojego Ducha pobudza ludzi do poszukiwania prawdy i przygotowuje ich serca na przyjęcie słowa zbawienia. Kościół zaś ma za zadanie odkrywać przestrzeń działania Ducha Bożego w świecie, w sercach ludzi, wśród prądów myślowych i kultur, aby stawać się coraz bardziej świadomym ludzkich tęsknot za pokojem i sprawiedliwością, za prawdą i pełnią życia. Tak rozumiana preewangelizacja jest odpowiedzią na działanie Boga w świecie, polegającą na rozpoznawaniu w wydarzeniach, w ludzkich potrzebach i pragnieniach znaków Jego obecności oraz zamiarów wobec stworzenia⁵⁶.

Preewangelizacja nie polega wprawdzie na bezpośrednim i otwartym głoszeniu słowa Bożego, to jednak nie jest też milczeniem. Domaga się ona bowiem od wierzących jasnego opowiedzenia się za tym, co prawdziwe i słuszne. Nawet, jeśli chrześcijanie nie mówią ludziom wprost o Chrystusie, głoszą Go swoją wyrozumiałą łagodnością (por. Flp 4,5). Nie apelują wtedy bezpośrednio o podjęcie decyzji co do swej przynależności do wspólnoty wierzących, ale wzbudzają w sercach napotkanych przez siebie osób niepokój, prowokując pytania o sens życia i motywację do jego odpowiedniego kształtowania.

Celem głoszenia Ewangelii jest nawrócenie. Polega ono nie tylko na przyjęciu argumentów uzasadniających słuszność określonego sposobu życia, lecz jest także aktem woli człowieka, który okazuje gotowość do zmiany swojego dotychczasowego postępowania. Preewangelizacja nie ma jeszcze wprost na uwadze prze-

⁵⁵ S. Dyk, *Pre-ewangelizacja*, s. 108.

⁵⁶ KDK, n. 4 i 11.

miany ludzkiego życia, ale wzorem starożytnych chrześcijan stara się zaapelować do człowieka o podjęcie refleksji nad swoją egzystencją, pragnieniami i potrzebami, jak również nad otaczającą go rzeczywistością. Zanim bowiem usłyszy Dobrą Nowinę o Chrystusie i spotka się z wychodzącym mu naprzeciw Zbawicielem, będzie mógł odkryć, kim naprawdę jest, za czym tęskni w głębi serca i jak kruche jest jego życie. Preewangelizacja pomoże mu uświadomić sobie, że sam dla siebie jest pytaniem, na które pełnej, satysfakcjonującej go odpowiedzi może mu udzielić tylko Chrystus⁵⁷.

Preewangelizacja pozwala przekonać się, że w dziele proklamacji Dobrej Nowiny ważne jest nie tylko przygotowanie jej głosicieli, ale i adresatów. Brak dostrzegalnych efektów w przekazywaniu Ewangelii nie musi być zawsze wynikiem słabości ewangelizatorów. Może się bowiem okazać, że odbiorcy Ewangelii nie są odpowiednio przygotowani do owocnego słuchania orędzia zbawienia. Dlatego niezależnie od popularności terminu „preewangelizacja”, potrzeba zaangażowania się całego Kościoła – zwłaszcza zaś wiernych świeckich – w dzieło przygotowania ludzi do przyjęcia Bożego objawienia.

Pre-evangelization and contemporary possibilities of its realization

Summary. The first task of the Church is the proclamation of the Gospel to the whole world. For the Gospel to reach people's hearts and be accepted by them they need to be rightly prepared. Before Vatican II pre-evangelization wasn't considered an integral part of the mission of the Church. It was described as a pre-kerygmatic phase preparing people for an effective sowing of the Gospel. Although after Vatican II, the term "pre-evangelization" was put in the background, it is not completely absent in theology. Notice its role in inspiring people to reflect on their existence, desires and needs, as well as the surrounding reality. In modern times, preparation for the transfer of the Good News of salvation in Jesus Christ must take into account the ideological and cultural, as well as the intellectual, ethical and aesthetic dimension of human existence. Recipients of such conducted pre-evangelization can then see that the human being is for himself a question that can fully be answered only in the light of the Gospel.

Key words: pre-evangelization, evangelization, Gospel, Church, pastoral.

Prä-Evangelisierung und moderne Möglichkeiten ihrer Realisierung

Zusammenfassung. Die erste Aufgabe der Kirche ist die Verkündigung des Evangeliums in der ganzen Welt. Damit das Evangelium die Herzen der Menschen erreichen und von ihnen akzeptiert werden kann, brauchen sie eine angemessene Vorbereitung im Sinne der so genannten Prä-Evangelisierung. Vor dem Zweiten Vatikanischen Konzil wurde sie nicht als integraler Bestandteil der Sendung der Kirche verstanden. Dieser Begriff wurde verwendet um die prä-kerygmatische Phase

⁵⁷ KDK, n. 22; VS, n. 2.

der Vorbereitung der Menschen für die wirkungsvolle Aussaat des Evangeliums zu beschreiben. Obwohl der Begriff „Prä-Evangelisierung“ nach dem Zweiten Vatikanischen Konzil in den Hintergrund gerückt wurde, ist er in der Theologie nicht völlig abwesend. Hervorgehoben sei dabei seine Rolle die Menschen anzuregen, über ihre Existenz, Wünsche und Bedürfnisse sowie die sie umgebende Realität zu reflektieren. In der heutigen Zeit muss die Vorbereitung für die Verkündigung der Frohbotschaft des Heils in Jesus Christus, sowohl die ideologische und kulturelle, wie auch die geistige, ethische und ästhetische Dimension der menschlichen Existenz berücksichtigen. Empfänger einer so durchgeführten Prä-Evangelisierung können dann feststellen, dass der Mensch für sich selbst eine Frage ist, die vollständig nur im Lichte des Evangeliums beantwortet werden kann.

Schlüsselworte: Prä-Evangelisierung, Evangelisierung, Evangelium, Kirche, Seelsorge.